

תורת ההכמים

גליון שבועי להנחלת תורת חכמי ספרד זיע"א

גליון כ"ד

מאמר שבועי

פתחו לי פתח כחודו של מחט

לכן אמר, הנני נתן לו את בריתי שלום (כה, יב)

פינחס היה הראשון שעמד כנגד זמרי, ולמרות החששות מהעדה, התייצב כנגדו, הרגו והסיר את חרון אף ה' מירשאל. וידועים דברי המדרש (במדבר כ"א), שאמר הקב"ה על פינחס - "בדין הוא שיטול שכרו!"

ומקשים העולם, וכי צריך לימוד מיוחד שפינחס יקבל שכרו?! והלא (נזיר כג:) אין הקב"ה מקפח אפילו שכר שיחה נאה. וכ"ש פינחס שמסר עצמו על קידוש ה' (עי' סנהדרין פב.) בודאי שיטול שכרו!

עוד קשה למה אמר הקב"ה בדין 'הוא' שיטול שכרו, הן בודאי מדובר על פינחס!

* * *

ביאור נפלא על כך מצאנו בספר ברכת אליהו לרבי דוויק הכהן (ראה אודותיו במדור הסמוך), על פי הכתוב (איוב מא, ג) "מי הקדימני ואשלם, תחת השמים לי הוא". ודרשו חז"ל (ויק"ר אמור כז), אמר הקב"ה, מי עשה לי מזוזה עד שלא נתתי לו בית? מי עשה לי סוכה עד שלא נתתי לו מקום? וכמה רבות. וא"כ קרוב לומר שאין בריה שה' חייב לה מצד הדין, ומה שמשלם שכר לעושי מצוה הוא מצד החסד, שנאמר (תהלים סב, יג) "ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו", שפירושו שגם כשה' ישלם לאיש שכר כמעשהו, בכל זאת הוא חסד.

וכן אמרו במדרש (דברים רבה) עה"פ (שמות לג, יט) "וחנתי את אשר אחן ורחמתי את אשר ארחם". מי שיש לו אני נותן לו במדת הרחמים, ומי שאין לו אני נותן לו במתנת חנם. והכוונה כמבואר, שאפילו עשה מצוה, בכל זאת מקבל שכרו ממדת הרחמים ולא מהדין, משום מי הקדימני ואשלם.

ובזה יבוא על נכון, משום שכל שכר המצוות הוא מצד החסד משום 'מי הקדימני'. אבל אצל פינחס שמסר נפשו על קידוש ה', לא שייך 'מי הקדימני' כיון שלא היה מחויב למסור נפשו, ולכן שכרו אינו מצד מדת הרחמים אלא בדין הוא, ולכן גם אמר 'הוא' שבא לומר שרק פינחס שלא שייך בו מי הקדימני בדין שיטול שכרו, מה שאין כן שאר עושי מצוות אין זה בדין אלא מדת הרחמים.

וקשה ע"ז, שהרי גם פינחס, אלמלי סייעוהו מן השמים, לא היה יכול לגמור המעשה שעשה, כמו שאמרו (סנהדרין שם) עשרה ניסים נעשו לפינחס, וא"כ לכאורה היה נראה לומר שמעשה פינחס הוא כשאר המצוות שיש בהן מי הקדימני, שהרי לא היה יכול להרוג את זמרי בלי סייעוהו מהשמים.

וי"ל שבאמת שכרו של פינחס הוא מצד הדין, לפי שאמר הקב"ה (שהש"ר ה, ב) פתחו לי פתח כפתחו של מחט ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם, והבא ליטרה מסייעין אותו (יומא לח:), כי ההתעוררות מלמעלה באה לאחר התעוררות מלמטה (וזה"ק דף עז: ועוד). ואף על היצה"ר אמרו (קידושין ל:) שמתגבר בכל יום על האדם ומבקש להמיתו ואלמלי הקב"ה עוזרו אינו יכול לו, שנאמר (תהלים לו, לב) "צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו, ה' לא יעזבנו בידו".

וכיון שהתחיל פינחס במעשה, אע"פ שנעשו לו עשרה ניסים, בכל זאת שכרו מהדין, שכך רצון ה' שאדם יתחיל במצוה למרות שתיגמר בידי שמים. משא"כ בשאר מצוות שגם תחילת המצוה היא רק אחר שה' הביא לו את הדבר שבו הוא עושה את המצוה.

ובזה יובן מה שאמר דוד המלך עה"פ (תהלים יח, כב) "כי שמרתי דרכי ה' ולא רשעתי מאלקי", שבפשטות הכוונה ולא רשעתי מלעבור על מצוות אלו. אבל קשה דלכאורה די בזה שיאמר 'ולא רשעתי', ולשם מה צ"ל 'מאלקי'? ולפי האמור מובן, שמה ששמרתי דרכי ה' ולא רשעתי, הוא משום 'אלוקי' שסייעני ועזרני והביאני לידי גמר טוב, בכל זאת מעלה עלי כאילו אני עשיתי הכל, 'וישב ה' לי כצדיק' באופן מלא, כיון שאני התחלתי.

עוד תירץ בהקדם קושיית הוזה"ק (נשא דף קכד.) בדין סוטה, הלא הכהן הוא חסד ורחמים, ומשום כך אין השחיטה [שהיא 'דין'] מוטלת עליו, וכשרה אף בזר, וכיצד אם כן עושה דין עם הסוטה? והשיב רבי אלעזר שהוא משום שעי"ז מרבה שלום, שנאמר (במדבר ה, כח) "ונקתה ונזרעה זרע".

ובזה מובנים דברי המדרש, שהיינו סבורים לומר שידחה פינחס מהכהונה מכיון שעשה דין ע"י הריגה, ופגם במדת החסד שהכהן קשור בה, וק"ו שלא יקבל שכר על מעשהו. לכן אמר הקב"ה בדין הוא שיטול שכרו, מכיון שהשיב את חמתי מעל בני ישראל וכיפר על בני ישראל, והכוונה שעי"ז הרבה שלום בעולם כדברי הוזה"ר לגבי סוטה, ולכן בדין הוא שיטול שכרו והיתה לו ולזרעו ברית כהונת עולם.

להצלחת המשפחות הנכבדות, אוהבי התורה וחכמיה, רודפי צדקה וחסד

דוויק - הבר - ווהבה - נפיק - סיט - סתהון

עבוד - פרחי - פרנקו - קארי - שטרית

פרשת פינחס תשע"ז

זמני כניסת ויציאת השבת - שעות קיץ

עיר	כניסה	יציאה	ר"ת
י-ם	19:31	20:22	21:17
ת"א	19:29	20:20	21:14
חיפה	19:32	20:23	21:18
ב"ש	19:29	20:20	21:14

תולדותיהם של חכמים

הגאון רבי אליהו דוויק הכהן זצ"ל

משפחת דוויק המפוארה, רבו פארותיה וענפיה. בכל דור העמידה המשפחה גאוני ארץ וקדושי עליון. מהם רבי חיים שאול דוויק הכהן (השד"ה) ראש ישיבת המקובלים רחובות הנהר ועוד.

בכתרו של השבט, נוצץ אורו של הגאון רבי אליהו דוויק הכהן. רבינו נולד בחאלב לאביו המקובל רבי נסים דוויק הכהן, חתנו של רבי שמואל פינטו (בן רבי דניאל, ונכד הרי"ף - רבי יאשיהו פינטו. נולד בדמשק ועקר עם הוריו לחאלב), ונחשב לאחד מהרבנים והדיינים הגדולים של ארם צובה.

מלבד כתבים ואגרות רבות אשר שם רבנו חתום עליהם, כמו הסכמות לספרים רבים, יחד עם שאר גאוני דורו, נותר בידינו ספרו ברכת אליהו, המכיל דרשות מאליפות וחידושים מחוכמים על התורה.

רבינו נפטר בכ"ג תשרי תקנ"ב ומנו"כ בחאלב שער ספרו ברכת אליהו (ליוורנו), בו מפרט את ייחוסו

הילולא דצדיקא

יום שבת כ"א תמוז

רבי שלמה שמאמא, תוניס, מח"ס שורשי ישי על הש"ס רבי יהודה הכהן שאקו, אב"ד ירושלים, משגיח בישיבת פרי"ר, ר"מ בישיבת כתר תורה רבי רחמים נאהורי, דיין בעטאבה (אלג'יר), פריז, מח"ס רחמיך רבים, חידושים תשכ"ה

יום ראשון כ"ב תמוז

רבי שמואל אבן שוטיב, רב באראגון (ספרד), וסלוניקי (יוון) רבי משה סתהון דאבה, חאלב, מח"ס קהילת משה (עניינים שונים) ודרשות דברי משה תרל"ח רבי רפאל משה אלבו, צפורי, דיין, מח"ס שו"ת הלכה למשה, מיני מתיקה עה"ת ועוד תרנ"ו רבי שחוד (שאלו) שרם, חאלב, רבה של ביירות (לבנון) וזקן חכמי חאלב בברזיל תשנ"ט

יום שני כ"ג תמוז

רבי משה קורדוביור, אב"ד צפת, מח"ס פרדס רימונים, אור יקר, תומר דבורה ועוד רבי יוסף חיים ילזו, טבריה, מח"ס מעוז חיי עת"ה, וטועמיה חיים על תר"ג מצוות תשכ"א

יום שלישי כ"ד תמוז

רבי מתייתו סייור, דיין בפס רבי יהושע ברזנו, ראב"ד ברבאט ורבה של מקנס ומורוקו רבי כמס פאלח, ראב"ד בנגזי וטריפולי (לוב) תש"א

יום רביעי כ"ה תמוז

רבי אהרן ברכיה, מודינא (איטליה), מח"ס דרשות מעבר יבק ותלמיד הרמ"ע מפאנו שצ"ט

יום חמישי כ"ו תמוז

רבי שלום יצחק הלוי, צנעא (תומן), רב קהילת תימן בת"א, מח"ס שו"ת דברי חכמים תשל"ג

יום שישי כ"ז תמוז

רבי משה אבירמאט, רב תרודאנת (מרוקו) ושם נטמן, מח"ס ויאמר משה על התנ"ך רבי יעקב עדס, תלמיד רבי שלמה לינאד, דיין בת"א ובי-ם, מח"ס שו"ת חדות יעקב רבי אליהו זוזות, רב מושב מחסיה, מח"ס האדם בשבחות רבי אלעזר אביחצירא, בן רבי מאיר ונכד הבבא סאלי, באר שבע תשנ"א

זכותם תגן עלינו

לדעת חכמה ומוסר

שאו את ראש כל עדת בני ישראל (כו, ב)

הנה בני גלות מצרים זכו והתרבו, אבל בני גלות בבל לא התרבו, מכיון שהראשונים לא שינו את שמם, אבל האחרונים ששינו, לא זכו לברכת כן ירבה וכן יפרוך.

ומה נאמר מיהודים של הגלות המשנים את שמם, מרדכי קורין אותו 'מארק', ושמעון קורין אותו 'סימון' וכד', וכן שמות הנשים. גם את המלבושים שינו, ומביאין על עצמם קנאת גויי הארץ שהם מרגישים שאנו משתררים עליהם, ולכן באים בגזירות חדשות להרחיק אותנו.

ואף את הכתב של הנכרים נמשכים אחריו, וזונחים את הכתב העברי באמרם כי צריכים אותו לפנקסים ותאריכים, והולכים ונטמעים בין האומות. ומשום כך אין אנו זוכרים להתאבל על חורבן הבית.

ראו כי בעונותינו אף אנחנו לא זכינו לברכת כן ירבה וכן יפרוך, כי הרגלו עצמנו בין האומות...

(מעבר יבק בתוך דרוש לפרשת שמות, מהמקובל רבי אהרן ברכיה ממדינת שבאטיליה, תלמיד הרמ"ע מפאנו, יומא דנשמתא כ"ז תמוז שצ"ט)

מאוצרותיהם של חכמי התורה

למה בנות צלפחד מספרות את חטא אביהן

אבינו מת במדבר, והוא לא היה בתוך העדה (כו, ג)

ברש"י מבואר שהיו בנות צלפחד מפרטות שאביהן לא היה בחטא מתלוננים ולא בעדת קרח, אלא בחטאו מת. ומה היה חטאו - לרבי עקיבא מקושש עצים בשבת, ולרבי שמעון מהמעפילים. וקצת קשה, הן חילול שבת שקול כנגד כל התורה, וכיצד ממעטות בחטאו לומר שלא היה בעדת קרח או במתלוננים, אלא 'רק' מקושש עצים? והנה בתוס' (ב"ב קט"ז) אי' שלאחר חטא המרגלים, נתיאשו ישראל וסברו ששוב אינם מחויבים במצוות. קם צלפחד וליקט קיסמים בפני עדים ולאחר התראה, כדי שישקל לעיני כל ישראל ותחזור היראה, וכל ישראל ישמעו ויראו (ועי' כע"ז בתרגום יונתן לעיל טו, לב). ולפ"ז א"ש דאמנם חטא בחילול שבת, אך זו עבירה לשמה, ועשה אותה כדי להציל את כלל ישראל, ולהכי העדיפו להדגיש שמת בעוון חילול שבת ולא במתלוננים ועדת קרח. (אהל יעקב לרבי יעקב טולידאנו)

למה סידור הספסלים, סימן לכח ההנהגה

ויאמר ה' אל משה, קח לך את יהושע בן נון (כו, יח)

הטעם שצוה ה' למנות את יהושע תחת משה, ולא את בני משה, מבואר במדרש (ולקוט שמעוני רמז תשע"ז) שא"ל הקב"ה למשה, כיון שהוא מסדר הספסלים ופורס את המחצלות, הוא יטול שררות, לקיים מה שנאמר (משלי כו, יח) "נוצר תאנה יאכל פריה".

ותימה, וכי מנהיג ישראל נמדד לפי סידור ספסלים? ולמה משום כך יקבל את השררה?

ומסתברא מילתא, כיון שהיה זה אהל של משה, והיו כל ישראל דורשים לדעת את דבר ה', וצובאים על אוהלו ופוקדים את מעונו בכל עת, ברור שתמיד ידחו הספסלים והמחצלות, ובכל עת היה צריך לסדר מחדש. ואעפ"כ נשא יהושע את הנטל בדומיה ולא התרעם על עם הקודש, אלא עינו היתה טובה עליהם, ורק אדם כזה יכול להנהיג את העם!

(פקודת אלעזר עמ' 220 בשם רבי אלעזר אביחצירא, באר שבע, יומא דנשמתא כ"ז תמוז תשע"א)

זה פירושו לי בחלום...

והעמדת אתו לפני אלעזר הכהן ולפני כל העדה (כו, יט)

יש לשאול, לאיזה צורך הועמד יהושע לפני אלעזר הכהן, הא לא מצניז שהוצרך אלעזר לעשות עמו דבר מה. ולא ידך גיסא יש לשאול למה התייחד שמו של אלעזר הכהן, והלא הוא בכלל 'כל העדה'?

והנה בעת שהתמנה יהושע, היו אנשים אשר לבם לא היה שלם עמו, כי לא חשבוהו לראוי. לפיכך משה העמיד את יהושע 'לפני אלעזר', אין הכוונה לפניו דווקא אלא לפני האורים ותומים אשר עליו ועשה כן 'לפני כל העדה', כדי שכולם יראו את תשובת ה' בתומים יהושע יהיה לראש לפני כל העדה, ואז 'ויסמוך עליו ויצאנו!'

זה פירושו לי בחלום שנת התרס"ח כ"ד אייר.

(ישמח ישראל לרבי יעקב חיים סופר)

מעשי חכמים

הגאון רבי יעקב עדס זצ"ל

יומא דנשמתא כ"ז תמוז תשכ"ג

מנעוריו היה רבי יעקב ידוע כשקדן ומתמיד גדול בתורה, מנצל כל רגע ללימוד והתעלות. בהיותו נער בן שש עשרה שנה פרצה מלחמת העולם הראשונה, והרעב בירושלים היה כבד ללא נשוא, אך הוא שיקע את ראשו ומחשבתו בלימוד התורה, ומאום לא הפריעו.

גם לאחר נישואיו והיה מטופל בילדים רכים, לא התבטל מלימודו, והיה מנענע את העריסה כשגמרתו על ברכיו, וידו מלטפת בחיבה את התינוק.

פעם סיפר לאביו שראה את דמות הרמב"ם בחלום, נשק את ידו וקבל ברכתו. שאל אביו, המקובל רבי אברהם עדס זצ"ל, "האם נראה הוא כך וכך?" הופתע הן ותמה מהיכן ידע. השיבו האב וסיפר, כי כך רואה הוא בעלית הנשמה את דמויות הצדיקים...

למרות שכל חושי היו מסורים לתורה הקדושה, ידע רבינו בעדינותו להרגיש את הסביבה, להעניק מטובו ולהאיר פנים. מכניס לביתו עניים ונדכאים, ממכר סביבם שירגישו בנוח ומעניק הרגשה ביתית. עד כדי כך היו הבריות חשים בנוח בביתו, סיפרו שהיה אדם שבאורח קבע נהג לקצר את דרכו דרך הבית. נכנס מהחצר הקדמית, חוצה את הסלון הצר ויוצא מהחצר האחורית, מנהג בעל בית! ורבי יעקב מחריש בסלחנות, "אנחנו לא אורחים בעולם הזה?" מעשה ועל דלתו התדפק תלמיד חכם צעיר, מבקש להיכנס לדיינות. התעניין לשמו ומקומו, והבין שהגיע עתה מצפת הרחוקה.

"אצלי לא נבחרים על בטן ריקה", חייך רבי יעקב ונפנה למטבח לערוך לפניו שולחן. כשסיים לשוחח עמו ולתהות על קנקנו, גילה שמדובר בתלמיד חכם מופלג [רבי יהושע פרג' פיטוסי, לימים רבה של צפת], ויש לעשות הכל כדי שיבחר לדיינות, הדריך אותו עם יד לדבר ולמי לגשת, איזה טפסים ימלא, ואיזה מיותרים.

רגע לפני צאתו לדרך, הרזה רבי יעקב קלות. "חושבני שבעדת הקבלה יש אנשים שמסתכלים על המראה החיצוני. המתן רגע".

רבי יעקב נכנס לחדר הפנימי פשט עם גלימתו המכובדת ומצנפתו השחורה והגיש לאורח. "אם תלבש בגדים אלו, הם יהיו לך לעזר" - - - ומעשה שפעם שב מביתו של רבי יהודה (אצלן) עטיה בשכונת נחלת ציון בירושלים, והתפעם מקדושתו. מוטל היה רבי יהודה ביסוריו, אבריו מתפוררים מרוב חלאים קשים, אך פניו מאירות ומזמר שירי דביקות לבורא עולם. "מי יתן", אמר אז רבי יעקב, "הייתי זוכה להיקבר על ידו..."

רצון יריאיו יעשה, ואף שהמעשה הזה נשכח עם כל זה בעת שנקבר במוצאי שבת בחשכת ליל, לא הצליחו אנשי הח"ק לראות את מקומות החלקה, והחליטו לקברו במקום שידמן. ולמחרת התגלה הפלא: קברו של רבינו נכרה צמוד לקברו של רבי יהודה עטיה!

נולד בתרג"ח ומצערותו ניכרו כשרונות ההתמדה והפרישות. בשנת תש"ג התמנה לדיין בת"א ולאחר מכן ב-ם. היה ביידידות גדולה עם ראש הישיבה רבי עזרא עטיה, ובישיבתו כיהן כמגיד שיעור. לאחר פטירתו התגלו כתבים רבים ממנו בתורת הנסתר. ובשנת תש"ס י"ל שו"ת חדות יעקב ב"ח על השו"ע.

הגליון יו"ל על ידי מכון "חכמי ספרד" שע"י עמותת חכמת שלמה - בראשות הר"ג רבי משה פרץ שליט"א רב ק"ק "לב אליהו" נתיבות

אלפי ספרים של חכמינו הספרדים זיע"א לא הודפסו שוב זה מאות בשנים, וחלקם אף נותרו עדיין בכתבי יד ואין להם גואל עד שכמעט נשתכחה תורתם וחכמתם. בחסדי ה' המרובים הקמנו ספריה גדולה, יחידה מסוגה בעולם, המכילה יותר מ-3,000 ספרים עה"ת מחכמי ספרד, חלקם בכתבי יד נדירים.

וכעת אנו עמלים לברר מקחן של צדיקים ולהוציא לאור תעלומה, מאוצרות חידושיהם ונפלאותיהם

בסדרת ספרים מורחבת על חמשה חומשי תורה, ועליו ליקוט יחודי מגאוני וחכמי ספרד, תורה מפוארה אשר לא נראה כמותה!

זכותם של החכמים זיע"א תעמוד לכל התורמים והמסייעים שיצליחו בכל מעשי ידיהם בבריאות ונחת, באריכות ימים ושנים, בטוב ובנעימים, אמן.

להקדשת הגליונות הבאים, לקבלת הגליון במייל ולמשלוח חידושי תורה, עובדות, ספרים, תמונות ומסמכים ניתן ליצור קשר

רחוב הרב צבאן 9 ת.ד. 516 נתיבות. טל: 077-553-5280 פקס: 077-5535281 toratsfarad@gmail.com